

знову набирає обертів і відповідно збільшується з 5,8 до 12 млрд грн¹.

Визначень сутності кредиту може бути кілька, й кожне з них виражатиме ту або іншу якість, показуватиме ту або іншу деталь, характерну для його структури, складу учасників, стадій руху та основи. Функціонування кредиту є передумовою виникнення кредитних відносин, хоча відзначимо, що, на нашу думку, вони мають зворотний характер, пов'язані між собою і постійно взаємодосконалюються.

Таким чином, згідно з проведеними нами дослідженнями запропоноване визначення кредиту є повне, розширене, в якому основний акцент робиться на договірних відносинах. Зауважено, що при наданні кредиту

суб'єктами кредитних відносин виступають прямі (кредитори та позичальники) і непрямі (посередники), хоча посередник може бути замінений договором застави з дотриманням усіх принципів.

Сільськогосподарські підприємства активно користуються банківським кредитом, який у свою чергу спрямовується на розвиток виробництва. Необхідність у кредитуванні пов'язана із сезонною потребою поповнення оборотних коштів, впровадженням нових і прогресивних технологій. Кредит сприяє ефективному використанню трудових, матеріальних і грошових ресурсів та тим самим впливає на зміцнення й розвиток сільськогосподарських підприємств.

Проаналізовано зміст основних підходів до обґрунтування сутності кредиту та кредитних відносин у сільському господарстві. Запропоновано своє розуміння сутності кредиту із акцентуванням на договірних відносинах. Показано динаміку обсягів кредитування в розрізі кількох років.

Проанализировано содержание основных подходов к обоснованию сущности кредита и кредитных отношений в сельском хозяйстве. Предложено свое понимание сущности кредита с акцентированием на договорных отношениях. Показано динамику объемов кредитования в разрезе нескольких лет.

An article analyses the main approaches towards the definition of nature of credit and credit relations in agriculture. An understanding of essence of credit with emphasis on the contractual relationship is provided. Dynamics of lending in terms of several years is considered.

*

Г.В. СПАСЬКИЙ, кандидат економічних наук, в.о. доцента
Закарпатська філія Київського славістичного університету

Інвестиційна діяльність в агропромисловому комплексі Закарпатської області

Поліпшення інвестиційного клімату регіонів країни завжди мало вирішальне значення у діяльності регіональних органів влади. Забезпечення необхідної, ефективної законодавчої бази інвестиційної діяльності, реформування податкової системи з урахуванням сучасних вимог і з метою забезпечення прибутковості підприємств різних форм власності та господарювання, рентабельності галузей агропромислового комплексу, зростання ролі банківських та небанківських кредитів і позик та фондового ринку, залучення іноземних інвестицій є визначальними факторами забезпечення активізації інвестиційної діяльності в агропромис-

ловому комплексі Закарпатського регіону. Названі проблеми гальмують розвиток агропромислового виробництва, тому важливу роль відіграє науково обґрунтована політика держави щодо активізації інвестиційно-інноваційного процесу, розробка комплексу правових, організаційних і економічних заходів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування регіонального АПК.

Велику увагу проблемам, пов'язаним з інвестиційною діяльністю АПК України та її областей, у своїх наукових працях приділяють багато вчених, серед яких: Я.К. Білосусько, С.О. Гуткевич, О.І. Гутуров, О.І. Дадій, М.І. Кісіль, М.Ю. Коденська, Ю.О. Лу-

¹ Джерело: Матеріали офіційного сайту Національного банку України. – 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

пенко, М.Й. Малік, Г.М. Підлісецький, П.С. Рогожин, П.Т. Саблук, В.К. Савчук, П.А. Стецюк та інші. Однак не всі питання цієї сфери до кінця вирішені, особливо на регіональному рівні.

Мета статті – висвітлити основні аспекти інвестиційної діяльності в АПК Закарпаття, дослідити динаміку і закономірності розвитку вітчизняних та іноземних інвестицій в основний капітал регіону, визначити основні напрями й джерела інвестицій.

Різкий спад інвестиційної діяльності у сфері АПК Закарпаття у 90-х роках минулого століття зумовило катастрофічне зменшення обсягів його основних засобів. Зокрема, частка сільського господарства в основних засобах економіки краю знизилася з 8,3 % у 1990 році до 2,3 % у 2007-му та до 2,1% у 2010 році.

Недостатня кількість інвестицій, фізичне й моральне зношення наявної сільськогосподарської техніки спричинило її скорочення у сільськогосподарських підприємствах Закарпаття за 2000-2010 роки, зокрема тракторів – на 76,6%, зернозбиральних комбайнів – на 59,3%.

Інвестиції стимулюють розвиток науково-технічного прогресу. Впровадження нової техніки та технологій сприяє зниженню витрат виробництва, збільшенню обсягу продукції, поліпшенню її якості та створює деякі переваги над конкурентами. Поряд з цим необхідно відзначити, що обсяги продукції в підприємствах з виробництва сільськогосподарської техніки зменшилися в загальному в Україні у 2010 році на 18,8%¹.

Згідно із Законом України „Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року” серед основних напрямів підвищення ефективності діяльності суб’єктів аграрного сектору передбачається створення умов для технічного переоснащення заводів сільськогосподарського машинобудування з метою випуску техніки, яка забезпечуватиме впровадження сучасних високопродуктивних і ресурсозберігаючих технологій в агропромислове виробництво; удосконалення довготермінового банківського та небанківського кредитування, часткової компенсації вартості складної сільськогосподарської техніки за рахунок Державного бюджету України; системи фінансового лізингу; підтримки розвитку інфраструктури

¹ Про соціально-економічне становище України за січень-грудень 2010 року.

матеріально-технічного забезпечення об’єктів господарювання регіонів України.

Однак на Закарпатті у загальній сумі інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності інвестиції в сільське господарство, мисливство і пов’язані з ним послуги у 2010 році становили 46,3 млн грн, або 1,96% у їх загальній структурі. За роки економічного зростання динаміка індексів інвестицій в основний капітал сільського господарства, мисливства та пов’язаних з ним послуг була така: 2001 рік – 153,3%; 2002 – 136,6; 2003 – 115, %; 2004 – 106,2; 2005 – 145,7; 2006 – 123,5, 2007 – 134,4; 2008 – 81,3; 2009 – 97,9; 2010 – 68,1%. Якщо в цілому по економіці області інвестиції в основний капітал за цей період зросли на 1844,4 млн грн, або збільшились у 4,55 раза, то в сільське господарство – в 4,54 раза, або на 36,1 млн грн².

В Україні є чимало перспективних і прогресивних інженерних розробок сільгосптехніки та обладнання, які через недостатність фінансування систематично не запроваджуються у виробництво. Надію на відбудову інженерної забезпеченості в аграрному секторі дає нещодавно прийнятий Закон України „Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України”.

Нині інженерія на селі потребує вдосконалення. Упродовж економічної кризи 1990-2000 років інвестиції в основний капітал сільського господарства України зменшилися майже у 24 рази³.

За даними Держслужби статистики України про введення у дію окремих об’єктів і потужностей сільськогосподарського призначення кількість введених у дію тваринницьких приміщень (включаючи механізовані ферми та комплекси) у 1990 році становили 207,9 тис. скотомісць для великої рогатої худоби й у 2010 році – 1,2 тис. скотомісць, що у 173 рази менше, ніж у 1990-му. У 12,9 раза скоротилося введення в дію тваринницьких приміщень для свиней, для овець – зовсім не було побудовано нових приміщень. Площа введених у дію зрошуваних земель зменшилася в 433 рази, осушених – у 1775 разів, кількість зерно, – насіннесховищ одночасного зберігання знизилася

² Статистичний щорічник України за 2010 рік. – К.: Вид-во „Консультант”, 2011. – С.211.

³ Статистичний щорічник України за 2005 рік. – К.: „Техніка”, 2006. – С. 202.

в 9,1 раза, сховищ для картоплі, овочів і фруктів одночасного зберігання – в 17,3 раза. Не вводяться в дію силосні та сінажні споруди, а будівництво складів механізованих для зберігання мінеральних добрив, агрохімікатів, мікробіологічних засобів і вапнякових матеріалів одночасного зберігання скоротилося в 953 рази¹.

Така ситуація із введенням в дію нових об'єктів та потужностей сільськогосподарського призначення є й наслідком, і причиною значного скорочення поголів'я худоби, а також зниження її продуктивності, скорочення посівних площ та зниження врожайності сільськогосподарських культур, за винятком зернових.

Пріоритет аграрного сектору визначається головним природним засобом виробництва – землею, від якості використання якої залежить його ефективність. Організація її високоефективного використання залежить від активізації інвестування в ті галузі й підприємства, виробництво в яких безпосередньо пов'язане з інтенсивним використанням родючої землі в регіоні.

У ринковій економіці діяльність суб'єкта інвестування пов'язана з інвестиційною діяльністю. Інвестування проводиться в основному на оновлення або заміну матеріально-технічної бази виробництва, її удосконалення, модернізацію у зв'язку зі зношенням і старінням обладнання, потребу у нарощуванні та введенні нових виробничих потужностей і споруд.

Нині загальний стан економіки, податкова й фінансово-кредитна політика держави, рівень інфляції, стимулювання імпорту, відтермінування сплати мита на імпортні матеріали, стимулювання експорту, пом'якшення оподаткування доходів від експорту та відшкодування мита є основними методами стимулювання інвестиційної активності в АПК Закарпаття.

Оцінка інвестиційного потенціалу включає визначення як напрямів, так і джерел залучення вітчизняних та зарубіжних інвестицій. Джерелами фінансування інвестицій в основний капітал є: власні кошти підприємств і організацій, кошти державного й міс-

цевих бюджетів, іноземних інвесторів, заощадження населення, у тому числі на індивідуальне житлове будівництво, та кредити банків й інші джерела фінансування (табл. 1).

У загальній сумі інвестицій в основний капітал АПК Закарпаття у 2010 році найбільшу частку становили власні кошти підприємств та організацій – 37,7%. Разом із тим частка цього джерела інвестицій порівняно з 2007 роком значно зменшилася (2007 р. – 43,1%); знизилася й частка кредитів банків із 12,7% у 2007 році до 10,9% у 2010-му, але збільшилася – коштів місцевих бюджетів із 6,1% у 2007 році до 7,6% у 2010-му й частка інших джерел фінансування відповідно з 21,2% у 2007-му до 32,1% у 2010 році.

Загальна сума капітальних інвестицій за коштами державного бюджету в області становила в 2010 році 90,7 млн грн (3,8% до загального обсягу в області). Порівняно з 2007 роком значно зменшилася питома вага цього джерела фінансування – з 11,3 до 5,7%. Частка інвестицій в основний капітал за рахунок коштів місцевих бюджетів зросла за даний період – з 6,1 до 7,6%. Знизилася частка коштів іноземних інвесторів у загальній сумі інвестицій – з 5,6 до 5,0%, а також фінансування інвестицій за рахунок кредитів банків і позик – у 2010 році воно становило 9,8 млн грн (10,9% освоєних капітальних інвестицій). Уряд України започаткував у 2005 році політику, спрямовану на підвищення кількості кредитів для сільського господарства та зниження процентних ставок по цих кредитах. Однак ще у 2007 році окремі банки, зокрема „Про-Кредит Банк”, „Приватбанк”, „Укрексімбанк”, „Мрія”, продовжували кредитувати селян за завищеними ставками – від 19 до 21% річних. Через це й постало питання про зниження ставок до 18% річних за короткострокові кредити і 17% – середньострокові та сприяння у закупівлі іноземної техніки на умовах фінансового лізингу через НАК „Укragenrolі-зінг”². Найближчими роками планується ставку користування кредитними ресурсами в національній валюті знизити з 14 до 7%³.

¹ Статистичний щорічник України за 2010 рік. – К.: Вид-во „Консультант”, 2011. – С. 215.

² Іщенко Г. Без ліцензувань і квотувань // Г. Іщенко // Уряд. кур'єр – 3 квіт. 2007 року. – № 59. – С. 3.

³ Статистичний щорічник Закарпаття за 2007 рік. – Ужгород, 2008. – 575 с.

1. Структура джерел формування інвестицій в АПК Закарпаття, %*

Показник	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Кошти держбюджету	11,3	11	10	5,7
Кошти місцевих бюджетів	6,1	8,0	9,1	7,6
Власні кошти підприємств та організацій	43,1	34,3	37,2	37,7
з них амортизаційні відрахування	-	-	-	-
Кредити банків й інші позики	12,7	15,4	12,0	10,9
з них кредити іноземних банків	5,6	1,6	7,3	5,0
іпотечне кредитування	-	-	-	-
Інші джерела фінансування	21,2	27,8	23,2	32,1
з них приватні кошти	21,2	27,8	23,2	32,1
Усього:	100	100	100	100

* Статистичний щорічник Закарпаття за 2010 рік. – Ужгород, 2011.

Помітно активізувався процес залучення кредитів в АПК регіону. У 2010 році селяни Закарпаття одержали 5,2 млн грн кредитних ресурсів¹. Для активізації розвитку інвестиційної діяльності в АПК українська інвестиційна компанія – Агентство інвестицій та розвитку – підписала меморандум про співпрацю з провідними банками й міжнародними фінансовими інституціями щодо залучення коштів в агропромисловий сектор економіки регіонів України.

Банки України крім надання кредитів вкладають кошти в цінні папери підприємств і господарств різних форм власності, насамперед в акції та облігації. Згідно із Законом України „Про цінні папери та фондовий ринок”, який регулює відносини, що виникають під час розміщення й обігу цінних паперів і провадження професійної діяльності на фондовому ринку з метою забезпечення його відкритості й ефективного функціонування, до обігу включаються прості та привілейовані акції, а також облігації – від підприємств, місцевих позик і державні облігації України. Комерційні банки є суб'єктами інвестування й самостійно приймають рішення про вклади коштів у цінні папери з метою одержання прибутку.

Із розвитком ринку цінних паперів підвищується питома вага депозитів у банках. Вони здійснюють інвестиційні операції й при цьому стежать за рівнем їх доходності з урахуванням ступеня ризику інвестиційного проекту. Організаційні умови для укладення договорів із цінними паперами шляхом котирування цінних паперів на основі даних попиту і пропозицій, одержаних від учасників торгів, створюються на фондовій біржі. У 12 фондових біржах та їхніх філіях України укладено 16,9% угод від загальної кількості біржових угод. У 2010 році збільшився коефіцієнт ліквідності укладених угод на

фондових біржах і їх філіях у регіонах та становив 47,7% проти 37,3% у 2007 році. Порівняно з 2007 роком обсяги укладених угод із цінних паперів знизилась у 2,5 раза. У структурі цих угод зросла питома вага продажу акцій (з 56,3% у 2007 році до 75,2% у 2010-му), похідних цінних паперів – знизилась порівняно з попереднім роком майже в 5 разів і становила 8,1%.

Для активізації інвестиційної діяльності з цінними паперами – фізичних та юридичних осіб, резидентів і нерезидентів, а також інституцій інвесторів, якими є інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди), інвестиційні фонди, взаємні фонди інвестиційних компаній, недержавні інвестиційні фонди, страхові компанії й інші фінансові установи (кредитні спілки), необхідно розвивати діяльність фондового ринку, забезпечити ефективність і відкритість його функціонування, що дасть приватним підприємствам та органам управління доступ до практично необмежених і відносно дешевих (порівняно з кредитом) фінансових ресурсів.

У 2010 році позбавилося розміщення цінних паперів і запозичень українських агропромислових підприємств не тільки на вітчизняному, але й на світових ринках капіталу. Серед них можна назвати такі підприємства, як ЗАТ СП „Котнар”, ЗАТ СП „Айсберг”.

Це свідчить про те, що агропромисловий комплекс Закарпаття стає цікавішим й у глобальному фінансовому просторі, а також українські бізнесмени виходять на такий рівень господарювання, що відповідає високим європейським стандартам інвестиційного капіталу.

Особливістю інвестицій в основний капітал в агропромисловому комплексі Закарпаття є переважне їхнє вкладення в харчову

¹ Статистичний щорічник Закарпаття за 2010 рік. – Ужгород, 2011. – 615 с.

промисловість і переробку сільськогосподарських продуктів. У 2010 році у виробництві харчових продуктів, напоїв було освоєно на 55,8% менше інвестицій в основний капітал, ніж у 2009 році. Їхня частка до загального обсягу інвестицій у промисловість становила 6,9%.

Інвестиційна привабливість регіонів змінюється протягом певного часу, хоча в результаті стійкості багатьох факторів їхнього розвитку регіони не так швидко переходять із однієї групи в іншу. Наприклад, у 2010 році індекс інвестицій в основний капітал у сільське господарство дорівнював 68,8% до 2009 року, в цілому по області індекс становив 109,8 %.

Інвестиції як економічна категорія відіграють подвійну роль у макроекономіці. Вони є вагомим і мінливим компонентом видатків (зміни обсягу інвестицій можуть суттєво змінити сукупний попит, виробництво та зайнятість населення на селі), а також інвестиції означають нарощування капіталу, що в свою чергу забезпечує економічне зростання у довгостроковій перспективі.

Важливо стимулювати приплив іноземних інвестицій. Держава має здійснювати заходи щодо формування позитивного інвестиційного іміджу країни, тобто проводити стабільну макроекономічну політику й забезпечувати динамічне економічне зростання та правові основи інвестиційної діяльності, що відповідають міжнародним стандартам податкової політики, яка стимулює інвестиції, прозорі правила приватизації держаного й майна органів самоврядування, банківської та кредитної системи.

Станом на 01.01.2011 року, починаючи з 1997 року, в агропромисловий комплекс Закарпатської області було залучено 42,9 млн дол. США прямих іноземних інвестицій (11,8% загального обсягу їх в економіку). З них вкладено у сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги 1,8 млн грн, у харчову та переробну промисловість 41,0 млн дол. США. Порівняно з 2009 роком у 2010 році їхній обсяг зменшився на 0,5%¹.

Обсяг залучення прямих іноземних інвестицій в сільське господарство Закарпаття по районах свідчить, що лідирують Ужгородський (32,9%), Мукачівський (31,1%) та Берегівський (20,3%) райони.

Прямі іноземні інвестиції в 2010 році надійшли до п'яти районів Закарпатської області.

На кінець 2010 року було зафіксовано найбільшу кількість прямих іноземних інвестицій у сільське господарство в обсязі 1,46 млн дол. США, що більше порівняно з 2009 роком на 0,18 млн дол. США.

Відповідно у рослинництво було інвестовано 75% усіх інвестицій у сільське господарство. На жаль, галузь тваринництва останні два роки не одержує іноземного інвестування взагалі. Вважаємо, що саме значна диспропорція у структурі іноземних інвестицій – основна їхня частина припадає на галузь рослинництва – є одним із недоліків сучасного процесу інвестування сільськогосподарського виробництва області. Причина небажання іноземних інвесторів вкладати капітал у тваринництво Закарпаття є очевидною і полягає у несприятливих ринкових умовах виробництва даної галузі сільського господарства. Про обсяги прямих іноземних інвестицій у харчову промисловість області показують дані табл. 2.

Найбільше іноземних інвестицій надійшло в харчову промисловість Виноградівського (31,7%), Міжгірського (24,2%), та Ужгородського (20,3%) районів.

Основними інвесторами в агропромисловий комплекс Закарпаття є країни:

у сільське господарство: Італія (5,6%), США (10,8%), Нідерланди (13,9%), Угорщина (23,3%), Австрія (18,6%), Німеччина (11,1%), Словаччина (16,7%);

у харчову промисловість: Польща (10,4%), Нідерланди (15,3%), США (8,2%), Чехія (5,9%), Угорщина (15,3%), Швейцарія (9,2%), Німеччина (18,9%), Словаччина (8,0%), Румунія (8,8%).

З метою зміцнення інвестиційного потенціалу в агропромисловому комплексі Закарпатської області економічна політика області повинна бути спрямована на розв'язання таких найгостріших проблем:

забезпечення правової бази формування сприятливого інноваційно-інвестиційного клімату;

існуючі нині податкові пільги дають змогу сформуванню необхідних стимулів до підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва в області, однак з позиції вимог СОТ вони мають бути зменшені.

¹ Статистичний щорічник Закарпаття за 2010 р. – Ужгород, 2011.

2. Обсяги прямих іноземних інвестицій у харчову промисловість Закарпаття з прикордонних країн, тис. дол. США

Район	1997 р.	2001 р.	2005 р.	2008 р.	2010 р.
Берегівський	1930,0	5345,3	1315,8	2518,9	2518,9
Виноградівський	244,2	1039,3	5282,8	6312,3	6417,0
Мукачівський	-	358,2	9,7	9,2	-
Ужгородський	1498,5	2652,7	3685,1	4570,0	4128,2
Іршавський	-	52,0	48,7	48,7	48,7
Тячівський	-	1,9	203,6	245,8	227,7
Хустський	167,1	10,5	129,0	144,2	133,6
Великобerezнянський	-	-	-	-	-
Воловецький	69,4	46,5	2,3	2,3	2,3
Міжгірський	20,6	3929,8	5090,0	5305,1	4941,5
Перечинський	-	-	-	-	-
Рахівський	-	-	-	-	-
Свалявський	18,0	-	1588,8	1271,6	1830,0
Всього	3947,8	13436,2	17355,8	20428,1	20247,9

* Джерело: Власні розрахунки. Дані Статистичного управління Закарпатської області за 1997-2010 роки.

Для використання різноманітних джерел інвестування потрібно здійснювати акумулювання й раціоналізацію використання внутрішніх і зовнішніх інвестицій на розвиток та вивчати передовий іноземний досвід щодо формування інвестиційних майданчиків для фінансування земельних ділянок.

Дослідження показують, що зростання обсягів інвестування відбувалося за рахунок різноманітних джерел, але в основному на основі самофінансування, кредитування підприємств, бюджетного фінансування галузей АПК. У поточному році інвестиції зменшилися до 11,8%, що зумовлено впливом капіталу, скороченням на 0,24% іноземного капіталу та згортанням банківського кредитування.

Світовий досвід показує, що в сільськогосподарському машинобудуванні України

швидкими темпами повинна відбутися концентрація капіталу й робочої сили в напрямі зосередження в одних руках конструювання нової техніки, виробництва та її збуту.

Поряд із цим у складних економічних умовах, що склалися в Закарпатському регіоні, потреба в інвестиційних ресурсах АПК зростає. Це потребує пошуку нових схем, джерел інвестування та стратегії фінансового забезпечення, що можливе при розподілі регіонального бюджету на поточні витрати, інвестиційний розвиток і залучення коштів населення області на розвиток АПК на принципово нових засадах. Інвестиційний бюджет як основа внутрішніх інвестиційних ресурсів може стати ефективним інструментом розробки й ратифікації інвестиційної політики Закарпатського регіону.

Досліджено динаміку і закономірності розвитку вітчизняних та іноземних інвестицій в основний капітал регіону. Визначено основні напрями та джерела інвестицій.

Исследованы динамику и закономерности развития отечественных и иностранных инвестиций в основной капитал региона. Определены основные направления и источники инвестиций.

An article studies the dynamics and regularities of domestic and foreign investment into the basic capital of the region. The key guidelines and sources of the investments are suggested.

*

**Т.Й. СУС, кандидат економічних наук, доцент
Прикарпатський національний
університет ім. В. Стефаника**

Страховання ризиків при вирощуванні екологічно чистої продукції

Світові тенденції сталого агроекологічного розвитку, які ґрунтуються на екологічно-

му землеробстві й тваринництві, відбуваються в умовах підвищеного ризику та не-